

Charles Pandapotan Sirait

Indonesian Batak Toba -heimon kulttuuri ja perinteet sekä niiden vaikutus opintoihini ja työhöni

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

24.3.2017

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Charles Pandapotan Sirait Indonesian Batak Toba -heimon kulttuuri ja perinteiden vaikutus teatteriopintoihini ja -työhöni 30 sivua 24.3.2017
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävän taiteen koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Teatteritoiminnan suuntautumisvaihtoehto
Ohjaaja(t)	FM Marja Silde
<p>Opinnäytetyö käsittelee Indonesiassa, alun perin Lake Toban alueella elävän Batak-heimon (Batak Toba) kulttuuria, perinnettä, uskontoa ja tapoja. Heimon kulttuuriperinteet ovat rikkaat ja vahvat. Erityisesti heimon tarina- ja kertomusperinne on heijastunut ja edelleen näkyy vahvasti Batak-heimon elämässä, sen arkipäivässä ja juhlissa. Opinnäytetyön tavoitteena on avata lukijalle Batak-kulttuurin sukupolvelta toiselle siirtyvää tarinaperinnettä, Batak-heimon uskonnollisia rituaaleja, seremonioita sekä elämäntapoja. Lisäksi työssä tarkastellaan Batak-kulttuurista nousevia vaikutteita teatterin tekemiseen.</p> <p>Lähteenä on käytetty Batak-heimon perinteitä käsittelevää kirjallisuutta ja verkkolähteitä. Lisäksi käsitellen Batak-heimon elämää ja kulttuuria sekä teatterityöskentelyä omien kokemusteni pohjalta.</p> <p>Työssä kuvataan Batak-heimon kulttuuria ja taiteellista monipuolisuutta. Heimon elämänfilosofiaan sisältyy ajatus läheisten kunnioittamisesta, kohteliaasta käyttäytymisestä ja varovaisuudesta erityisesti suhteessa niihin, joilla on sama sukunimi. Taiteellinen monipuolisuus tulee esille varsinkin monimuotoisissa seremonioissa ja rituaaleissa. Tärkein osuus on tanssilla ja musiikilla. Työstä käy ilmi, että bataklaiset perinteet ja rituaalit ovat edelleen nykäänkin tärkeitä, vaikka monet käsitykset ovat muuttuneet ja monet tavat ovat kadonneet.</p> <p>Batak-tarinat ja rituaalit voivat tarjota materiaalia teatterin käsikirjoituksille. Työpajat muodostavat mahdollisuuden käsikirjoitusten rakentamiseen ja kirjoittamiseen. Rituaalit, seremoniat ja heimon tarinat antavat hyvän pohjan teatterin eri hahmojen keksimiseen. Työpajoja voidaan käyttää eri vaiheessa teatteriprosessin aikana. Batak-kulttuurissa saamani vaikutteet ovat olleet hyödyllisiä ja hedelmällisiä teatteri-ilmaisun opinnoissani.</p> <p>Tätä opinnäytetyötä voidaan hyödyntää teatterikoulutuksessa ja silloin, kun haetaan uusia lähestymistapoja teatterin tekemiseen.</p>	
Avainsanat	Batak-kulttuuri ja teatteri

Author(s) Title	Charles Pandapotan Sirait Title of the Thesis
Number of Pages Date	30 pages 24 March 2017
Degree	Drama Instructor
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Bachelor of Arts
Instructor(s)	FM Marja Silde
<p>The thesis examines the culture, tradition, religion and habits of the Batak tribe which is living in the area of Lake Toba in Indonesia. The cultural traditions of the tribe are rich and strong. Especially the story and narrative tradition of the tribe have reflected on the life, daily life and ceremonial celebrations, and are still strongly appearing nowadays. The aim of the thesis is to open up the culture of intergenerational narrative story, Batak tribe in religious rituals, ceremonies, habits and lifestyle. Furthermore, the thesis examines how the Batak culture influences theatre.</p> <p>As a source, both literature about traditions of Batak tribe and net sources have been used. Additionally, I will examine the life of culture of Batak tribe and the theatre work on the basis of my own experiences.</p> <p>In the thesis, the culture and artistic versatility of the Batak tribe are described. The life philosophy of the tribe includes idea and thoughts, respect of relatives, polite behaviour and precautionary especially to those who have the same family names. The artistic versatility appears especially in many forms of ceremonies and rituals. In Batak culture, dance and music have the main contribution. The thesis indicates that Bataknese traditions and rituals still nowadays are important, though many perceptions and habits have disappeared.</p> <p>Batak stories and rituals can offer materials for theatre manuscripts. Workshops give possibilities for forming and writing manuscripts. Rituals, ceremonies and narrative stories of the tribe build a good basis for the theatre and finding new characters. The workshop can be used during different stages of theatre processing. The influences, which I have gained from Batak culture are useful and fruitful in my studies in performing arts.</p> <p>This thesis can be used at theatre study and training in seeking new ways to approach theatrical pieces</p>	
Keywords	Batak Culture and theatre

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Minun teatteritaustani ja Batak-kulttuuri	3
2.1	Batak-kulttuurin erilaiset lähtökohdat opinnoissani	3
2.2	Teatteri-ilmaisuun vaikuttavat Batak-kulttuurin piirteet	5
2.3	Teatterityön käytännön oppimista työpajoissa	6
3	Uskonto Batak-kulttuurissa	8
3.1	Usko ja uskonto	8
3.2	Usko ja tavat Batak-kulttuurissa	8
3.3	Uskonto ja rituaalit	9
3.4	Uskonto ja itseilmaisu	10
3.4.1	Teatterin alkumuoto Opera batak	11
3.4.2	Hengen ylistämisen paikka (Joro)	12
3.4.3	Surun ilmaiseminen rituaalinuken välityksellä	13
4	Tarinaperinne Batak-kulttuurissa	14
4.1	Tarinoiden synty	15
4.2	Tarinoiden siirtyminen sukupolvelta toiselle	16
4.3	Tarinoiden tarkoitus Batak Toba -kulttuurissa	16
5	Erilaiset tarinat ja niiden tarkoitukset	18
5.1	Opetustarinat	18
5.2	Musiikki, tanssit ja vaatetus	18
6	Tarinaesimerkkejä Batak Toba -kulttuurissa	19
6.1	Lake Toban legenda (The legend of Lake Toba)	19
6.2	Kertomus-sauva (Tongkat tunggal panaluan).	20
6.3	Kertomusten tarkoitukset ja opetukset	21
7	Koulutuksen vaikutus Batak-kulttuurin muuttumiseen	22

8	Terveystenhoito ennen kristinuskon omaksumista	24
8.1	Parantaminen	24
8.2	Kristinuskon vaikutukset terveydenhoitoon	25
9	Lopuksi	26
	Lähteet	29

1 Johdanto

Indonesian heimokulttuuri on rikas ja monipuolinen. Tässä työssä tarkasteluni kohteena on Batak-heimo Indonesiassa, sen perinteet, tavat ja rituaalit. Tarkastelen näiden merkitystä Batak-heimon elämässä. Batak-heimon kulttuuri on vahvasti taiteellinen ja antaa siksi mahdollisuuksia hyödyntää sitä esim. teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä. Heimon taiteellisuus ilmenee mm. tanssissa, heimon tarinoissa ja rituaaleissa. Heimon tarinoissa on runsaasti sellaista elämänfilosofiaa, joka heijastuu jokapäiväiseen elämään. Batak-heimon elämänfilosofia ohjaa heimon jäseniä kaikessa.

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata Batak-kulttuurin sukupolvien yli siirtyvää tarinaperinnettä, Batak-heimon uskonnollisia rituaaleja, seremonioita, elämäntapoja sekä näiden säilymistä myös nykyaikana. Tavoitteena on myös esittää, miten Batak-kulttuurin monipuolista perinnettä on mahdollisuus hyödyntää teatteri-ilmaisun opinnoissani.

Työn kuluessa on ollut kiinnostavaa löytää Batak-kulttuurista materiaalia, jonka voi liittää teatterin ja draamatarinan työpajoihin ja teatteriesityksiin. Tässä työssä käsitellään vain osaa Batak-heimokulttuurin laajasta kokonaisuudesta. Batak-kulttuuri voi tarjota kenelle tahansa teatteri-ilmaisun ohjaajalle aineksia hänen työhönsä, vaikka ohjaaja ei olisikaan itse Batak-heimoa. Mahdollisesti osa Batak-kulttuurista on unohtunut tai kadonnut, koska paljon heimon jäseniä on muuttanut pois heimon alueelta ja avioitunut muualla.

Indonesiassa on monia Batak-kulttuureita, joilla jokaisella on omat perinteet ja tavat. Kulttuurit ovat heimokohtaisia. Esimerkkinä voidaan mainita seuraavat Batak-kulttuurit: Batak Toba, Batak Simalungun, Batak Karo, Batak Mandailing ja Batak Pakpak. Jokaisella kulttuurilla on oma elinalue, mutta historiallisesti kaikki Batak-kulttuurit ovat alun perin samasta peruskulttuurista lähtöisin. Näistä mainituista Batak-kulttuureista suurin on Toba-järven alueella elävä Batak Toba

-heimo. Kaikkien Batak-heimojen kielet ja kulttuurit ovat erilaisia. Kulttuurien erilaisuus näkyy mm. kielen intonaatiossa, seremonioissa, esim. tansseissa ja rituaaleissa ja vaatetuksessa. Eri Batak-kulttuureissa esimerkiksi häätjuhlat ovat hyvin erilaisia.

Batak-kulttuurien traditiot ja tavat ovat säilyneet myös nykyaikana. Ne ovat säilyneet siksi, että Batak-perinne on kulkenut sukupolvelta toiselle rikkaan tarinaperinteen muodossa. Batak-kulttuurissa tarinoita ja kertomuksia ovat välittäneet seuraavalle sukupolvelle lasten vanhemmat. Batak-kulttuurissa on pidetty tärkeänä, että jokaisessa perheessä on myös poika, koska suku ja nimi jatkuvat pojan ja hänen tulevan perheensä kautta.

Batak Toba-kulttuurin tarinaperinne on hyvin laaja ja syvälinen. Tarinat voivat parhaiten avata tätä kulttuuria ja sen syntyä, tapoja, rituaaleja, sekä näiden merkityksiä ihmisten jokapäiväisessä elämässä. Nämä asiat ovat kiinnostavia, ja siksi tässä opinnäytetyössä on tarkoitus kertoa Batak-kulttuurin tarinoiden syntymisestä ja perinteen siirtymisestä sukupolvesta toiselle. Tarinoiden välityksellä siirtyvät esimerkiksi opetukset, seremoniat ja heimon taiteen eri ilmenemismuodot. Tarinoiden tarkoituksena on helpottaa ihmisten selviytymistä elämässä ja tulevien ongelmien ratkaisemista. On selvää, että Batak-kulttuurit ovat muuttuneet sukupolvien aikana. Näyttää kuitenkin siltä, että Batak-kulttuurit ovat säilyttäneet paljon alkuperäisistä kulttuurisista piirteistään.

Batak Toba -kulttuurin tarinoissa kerrotaan esimerkiksi Toba-järven ja Batak Toba -heimon syntymisestä sekä heimon elämästä. Tarinoissa on usein myös opetuksia. Tarinat voivat kertoa köyhyydestä, auttamisesta, työn tekemisestä ja vanhempien kunnioituksesta. Kaikista tarinoista on löydettävissä opetuksia, joiden tarkoituksena on auttaa uutta sukupolvea sen elämässä.

Alkuvaiheissa työni rakentui Batak-kulttuurin perinteiden kuvaamisesta ja niiden sijoittamisesta meidän aikaamme bataklaisten elämäntapaan, tapoihin ja yhä eläviin rituaaleihin. Samalla olen koettanut avata perinteiden ja rituaalien tulevaisuutta, sillä monet alkuperäiset rituaalit ovat kadonneet. Siksi olen kyselyt, miten niille käy aikaa myöten.

2 Minun teatteritaustani ja Batak-kulttuuri

Tässä luvussa tarkastelen oman kulttuurini ja toisen kulttuurin kohtaamista erityisesti opintojeni kautta. Oma kulttuurini on antanut paljon opintoihini, mutta toinen kulttuuri on avannut uusia mahdollisuuksia omaan ilmaisuuni sekä uusien ideoiden hyödyntämiseksi.

2.1 Batak-kulttuurin erilaiset lähtökohdat opinnoissani

Minun kulttuuriini ei alun perin kuulu teatteri siinä muodossa kuin teatteri yleensä Euroopassa ja muualla länsimaissa ymmärretään. Batak-kulttuurin rituaalit ovat niin kutsuttuja kulttuurisia esityksiä, joilla on ollut kulttuuria voimistava merkitys (vrt. Carlson 2004, 38). Nykyisin Batak-kulttuurissa teatteriesityksellä on kuitenkin suuri rituaalinen ja seremoniallinen merkitys. Teatterilla on kulttuurinen, kulttuuria välittävä ja ylläpitävä merkitys, koska monet Batak -heimon jäsenet ovat muuttaneet pois alkuperäisen Batak-kulttuurin piiristä tai ovat syntyneet muualla kuin Batak-kulttuurissa. Osa on jo unohtanut Batak-kielen, mutta he voivat tutustua siihen teatteriesitysten välityksellä. Batak-kulttuurin rituaaleja esitetään myös turisteille teatteriesitysten muodossa.

Itse olen tutustunut draamateatteriin, kun olen muuttanut pois Batak-kulttuurin piiristä. Pois muuttaminen ei kohdallani merkitse sitä, että en enää olisi Batak -kulttuurissa. Koen olevani edelleen henkisesti tasolla Batak-kulttuurissa.

Suomeen muutin vuonna 2005, jolloin minut kutsuttiin työhön Suomeen. Työhön ei kuulunut mitään teatteriin liittyvää. Tutustuin kuitenkin teatteriin käymällä teatterinesityksissä, johon ystäväni minut kutsuivat. Teatteriesitykset herättivät minussa mielenkiintoa teatteriin ja teatteri-ilmaisuun. Ollessani teatterissa havaitsin, että se mitä näin, oli samaa, mitä olin itse esittänyt aikaisemmin nuorena kirkossa Indonesiassa. Ne olivat draamanäytelmiä, jotka ovat tyypillisiä myös teatterissa. Silloin en tajunnut, että esitykset, joita näin ja joissa esiinnyin, olivat teatterin tekemistä. Omassa asuinympäristössäni ei siis teatteria erillisenä instituutiona tunnettu. Suomeen tultuani pääsin tutustumaan erilaisiin teatteriesityksiin ja ajattelin,

että olisi todella mielenkiintoista olla itse näyttelemässä. Tässä vaiheessa ei vielä tullut mieleeni, että olisin joskus ohjaamassa näytelmää ja työpajoja.

Vähitellen ymmärsin, että ajatus teatterista ja minun mukanaolostani teatterin tekemisessä on realistinen. Kiinnostukseni asiaan lisääntyi ja hakeuduin opiskelemaan teatteri-ilmaisua. Aluksi en täysin tajunnut, että opiskelu liittyy teatteri-ilmaisunohjaajan koulutukseen. Oma käsitykseni oli, että voisin opintojen välityksellä tuoda ja välittää vaikutteita omasta kulttuuristani. Luonnollisesti käytiin lähtien omasta kulttuuri- ja perinnetaustastani ohjaustyössäni ja työpajoissa tietouttani Batak-heimon rituaaliperinteistä, erityisesti heimon tanssi- ja tarinaperinnettä. Nämä ovat heimon koko kulttuuria ja ajattelutapoja avaavia.

Aluksi kielitaitoni oli puutteellinen, mutta kykenin kuitenkin opiskelemaan suomen kielellä ammattikorkeakoulussa. Minusta oli myös mielenkiintoista, että opintojen yhteydessä saatoin ilmaista itseäni ja käsitystäni teatterista tanssin ja liikkeen välityksellä. Tanssi ja liike vahvistivat omaa teatteriminääni. Opiskeluajani on antanut inspiraatiota ja motivaatiota teatterin tekemiseen. Samalla tunnen, että teatteri-ilmaisunohjaajan identiteettini on muotoutunut. Koen että, tärkeä osa teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatti-identiteettiäni on lähtökohdiltaan Batak-kulttuurin perinnettä. Tämä soveltuu hyvin osallistavaan teatteriin, kuten forum-teatteriin ja tarinateatteriin.

Toisesta kulttuurista tullessa olen mielenkiinnolla tutustunut suomalaiseen kulttuuriin, mutta havainnut myös, että ei ole ollut helppoa olla opiskelijana vieraassa kulttuurissa. Kieli on aiheuttanut välillä ongelmia, mutta mielestäni kieli ei ole suurin ongelma teatteriopinnoissa. Teatteria voidaan tehdä myös ilman kieltä. Teatteriin tarvitaan ennen kaikkea luovuutta ja käytännön tekemistä. Teatteri rakentuu kielellisestä ilmaisusta ja liikkeestä. Kuitenkaan mielestäni tanssi ja liike eivät synny kielestä, vaan oivalluksesta ja mielikuvituksesta.

2.2 Teatteri-ilmaisuun vaikuttavat Batak-kulttuurin piirteet

Batak-kulttuurissa on joitakin tabuja, joilla on vaikutusta siihen, miten teatteri-ilmaisu rakentuu. Tällaisia tabuja voivat esimerkiksi olla kosketus eri sukupuolten välillä (aikuiset), ja seksuaalisuuteen teatteri-ilmaisussa viittaavat teot. Lasten koskettaminen ei sen sijaan ole samanlainen tabu. Tällaiset tabut tulisi ottaa huomioon teatterin tekemisessä esim. teatterileikeissä ja esitystä edeltävässä lämmittelyssä. Batak-kulttuurissa ei ole suotavaa käyttää puheessa seksuaalisia ilmaisuja ja sanoja. Tällainen aihepiiri on myös jonkinlainen tabu. Samoin pukeutuminen eri sukupuolten läsnä ollessa on mahdotonta.

Edellä mainitsemani Batak-kulttuurin tabut ovat luonnollisesti osa minua, mutta olen sopeutunut tekemään ihmisten kanssa teatterityötä ja siihen eivät kuuluu oman kulttuurini tabut.

Teatterin tekemisessä olen kokenut, että oma kulttuurini on sekä rajoittanut että helpottanut työtäni. Minun on ollut unohdettava oman kulttuurini tabut ja oivallettava oma tapani tehdä teatteria. Helpottavina tekijöinä ovat olleet omalle kulttuurilleni tunnusomaiset kontaktien helppous ja tunneilmaisun avoimuus ja vapaus. Minun on ollut aika helppo käyttää teatterin tekemisessä voimakkaita ilmaisuja, esimerkiksi kiroilua ja pahoja sanoja. Tällaiset ilmaisut eivät ole tuttuja Batak-kulttuurissa.

Teatterintyössäni olen tuonut esille Batak-kulttuurin perinteitä, johon kuuluvat tanssi sekä rituaalien ja seremonioiden antamat virikkeet. Batak-kulttuurille on ollut ominaista voitokkaan kamppailun korostaminen, ja tällainen ajatus on ollut mukana teatterin tekemisessä.

Teatterityötäni on vaikeuttanut erityisesti lasten ohjaamisessa, että heidän koskettamisensa on rajoitetumpaa kuin omassa kulttuurissani. Kuitenkin lapsille koskettaminen on osa leikkiä ja heistä se tuntuu hyvältä. Koskettamisella on oma merkityksensä sellaisissa ryhmissä, jossa jäsenet ovat maahanmuuttajia, joilla on puutteellinen kielitaito.

2.3 Teatterityön käytännön oppimista työpajoissa

Olen osallistunut työpajatyöskentelyyn, sekä näyttelijänä että ohjaajana. Työpajatyöskentelyn tarkoituksena on opettaa näyttelijälle työskentelyä ja keskustelua ryhmässä sekä teatterityön perusasioita (miten teatteria tehdään?), teatteriryhmän rakentamista, käsikirjoituksen ymmärtämistä ja harjoitusprosessin pääperiaatteita.

Ryhmätyöskentely on ollut mielenkiintoista, ja erityisesti olen kokenut sen maahanmuuttajana ja eri kulttuurin edustajana. Kieli ja keskustelutyyli, tapakulttuuri ja työskentelytapa ovat erilaisia, mutta ovat opettaneet ymmärtämään erilaisuutta ja erilaisia ajattelutapoja. Ymmärtääkseni on hyvä saada tietoa toisen kulttuurin työskentelyntavoista. Tämä on lisännyt ymmärtämistäni toisesta kulttuurista. Kuitenkaan en ole täysin päässyt sisään toisen kulttuurin ajattelutapaan. Tähän suurimpana syynä on mielestäni kieli, jota en maahanmuuttajataustaisena täysin ymmärrä. On vaikea ilmaista omia ajatuksiaan, vaikka asiat olisivatkin muuten selkeitä.

En tuntenut saavani riittävästi tilaa työryhmän keskustelussa, koska pelkäsin keskeyttää keskustelua ja argumentointia. En ole tottunut keskeyttämään keskustelua omassa kulttuurissani, ja vieras kieli aiheutti ongelmia. Minusta suomalainen keskustelutapa on monimutkainen ja usein yksityiskohtiin menevä, eikä keskustelussa helposti anneta tilaa toiselle. Kaikki puhuvat yhtä aikaa ja huomaamatta toisen yritystä tulla mukaan keskusteluun. Suomalaisessa ryhmässä keskustelussa selviävät parhaiten itsekkäät ja kovaääniset tyypit. Olisi helpompi olla ryhmässä mukana, jos kaikkiin keskustelijoihin suhtauduttaisiin kohteliaasti ja jokaista keskusteluun rohkaisten. Myös olen huomannut, että jos suomalainen on yksin maahanmuuttajaryhmässä, hän mieluummin on hiljaa. Tässä on kysymys samasta asiasta. Eri kulttuurien edustajat ovat ryhmässä yleensä hiljaa, jos he eivät saa tilaa osallistua keskusteluun. Teatterintekemiseen liittyvää tapakulttuuria joudutaan tulevaisuudessa todennäköisesti Suomessakin uudelleen neuvottelemaan, kun maahanmuuttajataustaisia teatterintekijöitä tulee yhä enemmän kentälle. Joka tapauksessa minulla on ollut hyödyllinen kokemus olla mukana

näyttelijänä työpajassa. Työskentely työpajassa on inspiroinut ja motivoinut minua. Se on samalla antanut tukea, kun olen työskennellyt ohjaajana työpajassa.

Kun olin ohjaajana työharjoittelussa lasten työpajassa, ymmärsin, että sen tarkoituksena on antaa minulle tietoja, taitoja ja kokemuksia ohjaajatyötä varten. Ohjaustyössä ohjaaja mielestäni tarvitsee rohkeutta, läsnäoloa, kärsivällisyyttä ja sen tajuamista, mitä hän on tekemässä. Ohjaustyö edellyttää selkeää tehtävänantoa, selkeän aikataulun laatimista ja aikataulussa pysymistä.

Olen ollut mukana monissa työpajoissa ja itse ohjannut työpajaa pari kertaa. Opiskeluaikana minulla oli monia mahdollisuuksia tehdä teatterityötä. Mielenkiintoista oli työskennellä työpajassa lasten kanssa ja ohjata lapsia draamatarinan prosessissa. Tässä prosessissa oli kolme ohjaajaa, joista itse olin yksi. Jokaisella ohjaajalla oli oma tehtävänsä. Tehtävistä sovittiin etukäteen.

Tavoitteeni prosessin ohjauksessa oli yksinkertainen: tarkoitukseni oli saada kontakti ryhmän lapseen. Koska en kokenut, että kielitaitoni on riittävä kontaktien luomiseksi lapseen, ratkaisin asian käyttämällä kehollista lähestymistapaa. Kehollinen ilmaisu on helpompaa ja ilmaisee enemmän kuin sanojen käyttäminen, esim. tanssimalla ja temppuja tekemällä. Mielestäni tanssi ja temput ovat hyvä keino ja lähestymistapa lapsia kohtaan. Ohjaustyössä lasten kanssa haluan käyttää näitä tapoja saadakseni lapseen yhteyden ja löytää luontevan tavan työskennellä heidän kanssaan. Lasten työpajan ohjaaminen vaatii kärsivällisyyttä, varovaisuutta, idearikkautta ja vastausten löytämistä lasten esittämiin kysymyksiin. Nämä ominaisuudet ovat tärkeämpiä silloin, kun ohjaajan kielitaito ei ole täydellinen. Mielestäni edellä mainitut ominaisuudet ovat kaikkeen ohjauksen sopivia ja yleispäteviä. Omat kokemukseni tukevat näitä ajatuksia. Erityisesti pyrin lasten ohjauksessa korostamaan vanhempien kunnioittamista. Mielestäni tällä on suuri merkitys lapsiryhmien ohjaamisessa. Bataklainen ja suomalainen tapa lasten käsitteilyssä ryhmässä on erilainen.

Hyvänä keinona luoda kontakteja lapsiryhmään on mielestäni ns. assistentin välitseminen lasten joukosta. Tämä keino on yksi parhaista varsinkin maahanmuuttajataustaiselle ohjaajalle ja varsinkin silloin, kun on kielellisiä puutteita. On hyvä

valita lapsista sellainen henkilö, joka on ryhmässä myönteisellä tavalla tunnettu, arvostettu ja luotettu. Monessa eri tilanteessa assistentti kykenee selvittämään asioita ja lisäämään ohjaajan ja ryhmän välistä ymmärtämystä, esim. auttamalla ohjaajaa käytännön asioissa, tehtävien esittelyssä ja keskusteluissa. Tämä helpottaa ohjaajaa, koska ohjaajan kieli ei ole täydellistä. On välttämätöntä, että ryhmässä on tällainen assistentti, varsinkin kun työpaja työskentelee monta kertaa.

3 Uskonto Batak-kulttuurissa

Seuraavassa tarkastellaan Batak-kulttuurin uskontoa, ihmisten uskoa ja uskonnon vaikutuksia heimon elämässä sekä tärkeimpiä rituaalipaikkoja.

3.1 Usko ja uskonto

Kun puhutaan ihmisten uskosta, tarkoitetaan henkilökohtaista käsitystä jostain yliluonnollisesta. Henkilö pitää elämänsä ohjaavana asiana uskoa johonkin korkeampaan voimaan. Tällainen voima voi olla jokin jumala, luonnon henki tai jokin eloton esine (iso kivi, vuori, puu tai mikä tahansa muu). Ihmisen uskosta rakentuu henkilökohtainen vakaumus, joka vaikuttaa kaikkeen henkilön elämässä. Ihmisten henkilökohtaisista vakaumuksista laajentuu uskonto-käsite. Uskonto ilmaisee ihmisen uskoa ja turvautumista elämässään johonkin yli-inhimilliseen voimaan. (Wikipedia 2017a.)

3.2 Usko ja tavat Batak-kulttuurissa

Mihin Batak-kulttuurissamme uskotaan ja millä tavoin uskoa ilmaistaan? Ennen kristinuskon tuloa Batak-kulttuurissa uskottiin jumalaan, jota kutsuttiin nimellä Ompung Mula Jadi Na Bolon tai Debata batak-kielellä. Heimoyhteisössämme uskottiin, että Jumala (Debata Ompung Mula jadi na Bolon) loi Batak Toba -heimon ihmiset. He uskoivat, että taivaita on seitsemän ja Hän asuu seitsemännessä taivaassa ja hallitsee maailmaa, joka rakentuu kolmesta osasta: ylämaailmasta,

keskimaailmasta ja alamaailmasta. Hän hallitsee kaikkia edellä mainittuja osia kolmessa eri hahmossa. Jokaista kutsutaan eri nimellä. Ylämaailmassa Häntä kutsutaan nimellä Tuan Buni Na Bolon, keskimaailmassa Sialon Na Bolon ja alamaailmassa Tuan Pane Na Bolon. Tätä kolmesta hahmosta muodostuvaa kokonaisuutta voidaan verrata jossain määrin kristinuskon pyhään kolminaisuuteen. Käsitykseni mukaan tässä bataklaisessa maailmanselityksessä ei kuitenkaan voida puhua samanlaisesta kolminaisuudesta kuin kristinuskossa puhutaan Isästä, Pojasta ja Pyhästä Hengestä.

Paitsi Luojana, Ompung Mula Jadi Na Bolon säättää myös luonnon järjestyksen, johon kuuluu säiden ja ilmojen säätäminen (esim. ukkosilmat, salamet) ja maan hedelmällisyyden ylläpitäminen. Siksi Batak Toba -heimoyhteisö kunnioitti ja palveli Ompung Mula Jadi na Bolonia, ja tähän kuului jokavuotisen rituaalisen juhlan järjestäminen. Juhlaa kutsuttiin nimellä ”Mangase taon”. Juhlassa uhrattiin nau-taeläin.

Batak-heimoyhteisöllä oli myös muita rituaaleja ja toimintoja, joita käytettiin Jumalan palvontaan. (Arti definisi pengertian 2014.)

3.3 Uskonto ja rituaalit

Uskonto ilman rituaalia ei ole mahdollista Batak-kulttuurissa. Jokaisella rituaalilla on oma kulttuurinen ja yhteisöllinen merkityksensä. Rituaalit yhdistävät eri sukupolvia toisiinsa ja vahvistavat heimon yhteydentunnetta ja samalla tukevat heimon elämää. Eri rituaalit periytyivät aiemmilta sukupolvilta ja jatkuvat edelleen. Menneisyyden rituaalit ovat muokkaantuneet nykyaikaa palveleviksi. Ne koetaan tarpeellisiksi ja heimon elämää vahvistaviksi. Batak-kulttuurissa rituaalinen perinne on pyhää, maagista ja voimakasta. Ennen kristinuskoa uskonnollisten rituaalien välityksellä ihmiset voivat osoittaa kunnioitusta, jumalille ja vainajille. Kristinuskon omaksumisen jälkeen rituaalien kohteena ovat esi-isien henget ja vainajat. Rituaalien välityksellä voidaan myös kertoa odotuksista elämässä ja esittää toivomuksia. Edelleen voidaan rituaaleilla myös kunnioittaa kuolleitten perheen jäsenten ja sukulaisten henkiä.

Rituaalit liittyvät myös Batak-kulttuurissa erilaisiin elämän käännekohtiin. Tällaisia ovat syntymä, nimen antaminen, uuteen asuinpaikkaan muuttaminen, avioliitto ja perheen perustaminen sekä hautaaminen ja esivanhempien haudoilla käyminen ja kunnioituksen osoittaminen heille.

Nykyajan Batak -heimon jäsen ei ole tietoinen kaikista menneen ajan rituaaleista. Parhaiten rituaaleista ovat säilyneet hääjuhlat, kuolleiden luiden siirtäminen uuteen paikkaan sen jälkeen, kun luut on koottu arkkuun. Tähän rituaaliin liittyvät Batak-kulttuurissa rukoukset, musiikki ja tanssi. Näillä tavoilla vainajien sukulaiset ja perheenjäsenet haluavat muistaa ja kunnioittaa kuolleita. Paikkaa, jonne vainajien luut kootaan, voidaan pitää hautana. Luiden kokoamisrituaalia kutsutaan Batak-kielellä nimellä Mangongkal holi. (Siahaan 2011, 136.)

Jokaiseen elämäntilanteeseen heimoyhteisön elämässä liittyy uskomuksia ja uskonnollisia käsityksiä, joista rakentuvat rituaalit. Rituaalit liittyvät kaikkiin ihmiselämän tilanteisiin ja tapahtumiin. Rituaalien pohjalta syntyvät erilaiset seremoniat, jotka voivat olla uskonnollisia tai pelkästään kulttuurisia. Seremoniat liittyvät syntymään, aikuistumiseen, avioliittoon, ja kuolemaan. Kulttuurirituaaleihin kuuluvat heimoyhteisön hyvinvointi ja tulevaisuuteen liittyvät rituaalit. Esimerkiksi yksi niistä on elämäntilanne, kun muutetaan asuinpaikasta toiseen. Tällöin Batak Toba -kulttuurin mukaan tulee suorittaa joitakin tekoja säännöllisesti, esimerkiksi uuden kodin siunaaminen. Tällaisen rituaalin tarkoitus on, että asujat saavat iloa ja onnea ja että heidän ympärillään ei ole ongelmia eikä pahuutta. Batak Toba -kulttuurissa perinteisillä rituaaleilla ja niihin pohjatuilla seremonioilla on suuri arvo ja ne kulkevat sukupolvelta toiselle.

3.4 Uskonto ja itseilmaisus

Tässä luvussa tarkastellaan uskontoon pohjautuvaa itseilmaisua ja vähitellen muodostuvaa teatteri-ilmaisun tapaa. Uskonnolliset rituaalit ja seremoniat olivat uudenlaisen teatteri-ilmaisun perustana.

3.4.1 Teatterin alkumuoto Opera batak

Batak-heimon kulttuurissa ei ollut teatteria siinä merkityksessä, mitä teatterilla tarkoitetaan nykykulttuurissa aiemmin. Ennen teatterin tuloa Batak-kulttuurissa tunnettiin termi Opera Batak. Tällä tarkoitettiin alun perin esityspaikkaa Batak-kulttuurissa. Opera Batakin tarkoituksena oli tuoda esille arkipäivän tapahtumia ja ihmisten halua ilmaista itse jotain siitä, mitä ympärillä tapahtui. Tämä itseilmaisuu tuli esille tanssin, musiikin, runojen ja laulun välityksellä. Opera Batak on ollut ihmisten itseilmaisua parhaimmillaan. Tarkoituksena ei ole ollut muuttaa maailmaa vaan toimia yhdessä ja kokea yhteisyyttä.

Alkuperäinen opera Batak esitettiin batak-kielellä. Usein aiheet Operassa Batakissa olivat sodasta ja sodanaikaisen perheen elämäntilanteista. Esitykseen sisältyy musiikkia, laulua, rituaaleja ja dialogia. Opera Batak eli parasta aikaansa vuosien 1920-1980 välillä. Opera Batak katosi tämän jälkeen, uuden viestintäteknologian vaikutuksesta. Radio ja televisio veivät bataklaisten huomion. He halusivat mieluummin kuunnella radiota ja katsella televisiota. Vuoden 2002 jälkeen Opera Batak yritettiin elvyttää H.S. Thompsonin toimesta. Hänen tarkoituksensa oli lähesyttävä Opera Batakia nykyajassa ja tehdä tunnetuksi perinteinen opera Batak. (Berbincang tentang sejarah 2013.)

Luontevan kehityksen itseilmaisulle antoivat uskonnolliset seremoniat ja rituaalit. Seremonioilla ja rituaaleilla oli tarkoituksena poistaa pahuutta, antaa toivoa hyvästä, luoda elämän iloa ja luoda toivoa paremmasta. Erilaisilla rituaaleilla oli erilaiset tarkoitukset.

Monia bataklaisten rituaalintapojen voidaan tuoda mm. teatterityöpajoihin. Tämä koskee erityisesti draamatarinan työpajoja, koska sen tarinan ohjelmassa on aloitus ja lopetus. Ohjaaja tai vetäjä aika usein käyttää rituaalia lähtökohtana (aloituksena) ja lopetuksena. Aloituksen ja lopetuksen välillä on prosessi, jonka kuluessa osallistujat löytävät erilaisia konflikteja ja keksivät yhdessä ratkaisuja esille tuleviin ongelmiin.

3.4.2 Hengen ylistämisen paikka (Joro)

Joro on esimerkki vanhasta bataklaisesta rituaalista, jota voidaan käyttää draamatarinan työpajoissa. Joro on rituaalinen talo, jossa voidaan esittää kunnioitusta ja uhrata kuolleiden sieluille. Perheen jäsenet rakentavat tällaisen talon, jonne voi kuvitella mahtuvan vain yksi henkilö kerrallaan (kuva 1). Batak-toba-kielessä taloa kutsutaan nimellä Joro, batak-simalungun-kielessä nimellä Jerat ja Batak-karo-kielessä nimellä Pendawen.

Kuvio 1. Joro-talo (Siahaan 2011, 132)

Joro on kooltaan pieni koska tavallisesti bataklaiset eivät mene sisään, vaan ovat ulkopuolella rukoilemassa. Rukous tapahtuu seisaaltaan tai polvillaan. Batak-laiset uskoivat, että kuolleiden (perheenjäsenten) sielut ovat jorossa. Joron arkkitehtuurilla on monia erilaisia muotoja, esim. edessä on piha, jossa kasvaa puita koristuksena. Batak-laiset normaalisti menevät joroon, jos haluavat kokea jotain erityistä elämässään, esim. pyytää sieluilta apua elämäänsä.

Batak-heimo uskoo, että henkilö joka kuolee eikä ole naimisissa, muuttuu kummitukseksi. Hän ei saa koskaan uhreja elossa olevilta perheenjäseniltään, mutta

silti perheenjäsenet rakentavat hänelle joron tyydyttääkseen hänen sieluaan toisessa maailmassa. Kunnioittaakseen sieluja kuoleman jälkeen toisessa maailmassa, rakentavat perheenjäsenet kuolleelle henkilölle joron.

Joron tyyppistä rituaalia on mahdollista käyttää draamatarinan työpajoissa. Ryhmä voi rakentaa yhdessä joro-talon ja käyttää työssään samaa tapaa kuin käytettiin Batak-heimon joro-talossa. Tämä sama menetelmä soveltuu kaikille draamatarinoille. (Siahaan 2011, 130–132.)

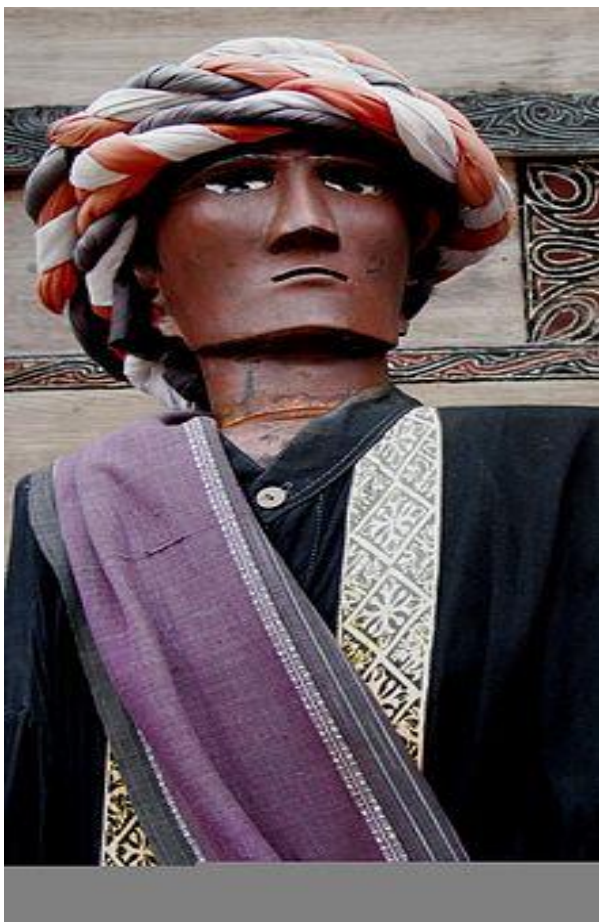
3.4.3 Surun ilmaiseminen rituaalinuken välityksellä

Batak-heimon rituaaleilla on läheinen yhteys ihmisen kokemaan menetykseen tai pettymykseen. Usein nämä menetykset tai pettymykset liittyvät omaan perheeseen tai ihmissuhteisiin. Edellisessä luvussa, kun esiteltiin joro-taloa rituaalisena paikkana, esimerkkinä oli naimaton henkilö. Kun hän kuoli, perheenjäsenet eivät antaneet uhreja hänelle, vaan rakensivat Joro-talon kunnioittaakseen hänen sieluaan toisessa maailmassa. Tämä oli perheen tapa ilmaista omaa suruaan siitä, että perheen jäsen oli kuollut.

Toinen rituaalinen tapa ilmaista surua läheisen perheenjäsenen kuoltua oli rituaalinuken käyttäminen. Nukke kutsuttiin batak-kielellä nimellä Sigalegale. Tämä tarkoittaa sorjaa nukkea. Perinteisen kertomuksen mukaan joku heimon johtajista menetti ainoan poikansa. Tämä oli hänelle niin suuri suru, että hän halusi kommunikoida ja tavata kuollen poikansa. Hän rakensi nukken joka kuvasi hänen kuolutta poikaansa. Sigalegale valmistettiin puusta ja puettiin batakilaisiin perinteisiin vaatteisiin. Pojan menetyks merkitsi miehelle myös sitä, että hänellä ei ollut enää poikaa, joka kantaisi hänen nimeään hänen sukupolvensa jälkeen.

Jokaisen täydenkuun aikana mies istui talonsa edessä nukken kanssa. Hän liikutti nukkea naruilla, jolloin nukke näytti tanssivan. Monet kyläläiset tulivat paikalle ja näkivät nukken liikkeitä. He säälivät poikansa menettänyttä miestä ja ottivat osaa hänen suruunsa. Myöhemmin samassa tilanteessa olevat kyläläiset tekivät samoin, kun olivat menettäneet poikansa.

Sigalegale on edelleen käytössä, mutta sen merkitys on erilainen. Se ei merkitse vain lohdutusta, vaan toimii rituaalina pahan poistamiseksi. Rituaaliin kuuluu tanssiminen ja musiikki, johon rituaalinukke ja mukana olevat ihmiset osallistuvat. Rituaalinukke liikkuu siihen kiinnitettyjen narujen avulla. (Siahaan 2011, 113.)

Kuvio 2. Sigalegale (Wikipedia 2015)

4 Tarinaperinne Batak-kulttuurissa

Batak-kulttuureissa on monia erilaisia tarinoita, joita eri yhteisöt ovat luoneet. Tarinat voivat olla myyttejä tai fiktioita. Tämä merkitsee, että jos tarinat ovat myyteinä, niillä ei ole todistus pohjaa, ja jos tarinat ovat fiktioita, niillä on todistus pohjaa jonkin verran. Fiktioiden todistus pohja syntyy tilanteista ja kulttuurisista tavoista, vaikka itse tarina on täysin fiktiivinen. Aika usein alueella olevilla Batak-

yhteisön paikoilla on historiallisesti syntynyt, nimetty oma tarina. Tarina on kerrottu sukupolvien kuluessa ja siirretty sukupolvelta toiselle. (Pomparan Op Sondang.)

4.1 Tarinoiden synty

Alun perin tarinat syntyivät jokapäiväisen elämän tapahtumien pohjalta. Tällöin tarinat olivat joko todenperäisiä tai fiktioita. Tarinat synnyttivät kysymyksiä ja niiden pohjalta arvioitiin syitä tapahtumille. Ihmiset kyselivät, miksi jotain tapahtui. Batak-laiset ajattelivat, että kun jotain tapahtui, kaikella oli oma syynsä, mutta kukaan ei tiennyt, miksi jotain tapahtui. Siksi joku yritti löytää selityksen tapahtuneelle. Syntyi fiktio, jolla kuitenkin oli todellisuus pohja. Ihmiset hyväksyivät tarinan ja kertoivat sitä eteenpäin, ja näin tarina kulki sukupolvelta toiselle. Batakheimon ihmisille oli ilmeisen tärkeää hahmottaa ja tietää, mitä heidän ympäristössään ja luonnossa tapahtui ja mitä tapahtumat vaikuttivat heidän elämäänsä. Heille oli tärkeää löytää selityksiä tapahtuneelle ja myös oppia kaikesta siitä, mitä oli tapahtunut. Monet tarinat ovat Batak-yhteisön yhteisiä tarinoita, eikä niillä ole erityisiä kertojia.

Jokaisella tarinalla on siis oma syynsä ja tarkoituksensa. Siksi tarinat ovat syntyneet hyvin erilaisissa tilanteissa ja erilaisten uskomusten pohjasta. Monet luontoon liittyvät tilanteet ja uskomukset ovat olleet syynä tarinoiden syntymiseen.

Tarinat ovat merkittäviä ja tärkeitä koko heimoyhteisölle, koska ne auttavat yhteisön säilymistä ja yhteisön eloonjäämistä. Jokaisella yhteisöllä on joitain suuria tarinoita, jotka määrittelevät yhteisön suhdetta luontoon, elämän säilymisen perusasioihin ja jokapäiväisen elämän käytännöllisiin kysymyksiin. Tarinat rakentavat siten heimoyhteisön nykypäivää ja tulevaisuutta. Tarinat ovat välttämätön osa heimon itseymmärrystä ja antavat heimolle mahdollisuudet jatkaa elämää sukupolvelta toiselle, ja siksi tarinat on tarkoitettu koko heimolle ja heimon kaikille jäsenille. Batak-heimon yhteinen tarina perustuu ihmisen keskinäiselle kunnioitukselle, kaikkia heimon jäseniä koskevalle huolenpidolle sekä perheenjäsenten väliselle yhteisymmärrykselle. Yksittäiselle ihmiselle tarkoitettujen tarinoiden sisältävät

opetuksia, neuvoja elämän eri tilanteisiin ja ongelmien ratkaisemiseen. Useimpien fiktiotarinat (sadut) antavat ihmiselle pehmeällä tavalla ohjeita siitä, miten hyvä elämä on rakennettava ja miten ongelmia voidaan välttää. (Esimerkkitarinat ks. luku 6.1 ja 6.2.)

4.2 Tarinoiden siirtyminen sukupolvelta toiselle

Tarinoilla on monta siirtymistapaa. Siirtyminen voi tapahtua kertomalla suullisesti tai rituaalien ja seremonioiden välityksellä. Näihin kuuluvat erilaiset esitykset, mm. tanssiesitykset, sekä musiikki ja laulu. Nämä ovat olleet hyviä tapoja siirtää tarinaperinnettä sukupolvelta toiselle. Vastuu tarinaperinteen siirtämisestä on ollut kaikilla heimon jäsenillä. Aktiivisimpia tarinaperinteen siirtäjiä heimoissa ovat olleet kuitenkin seremonioiden johtajat, heimon johtajat, heimon vanhimmat jäsenet ja hyvin usein isovanhemmat.

4.3 Tarinoiden tarkoitus Batak Toba -kulttuurissa

Batak Toba -kulttuurissa tärkeimpiä toiselle sukupolvelle siirrettäviä asioita voidaan kuvata kolmijalalla (Batak-kielellä Dalian Na Tolu). Jokaisella jalalla on oma merkitys ja tarkoitus.

- 1 Kunnioita vaimoasi ja hänen perhettään ja sukulaisiaan (*Somba marhulahula*).

Somba tarkoittaa kunnioitusta ja *Hula-hula* tarkoittaa vaimon perheen ja sukulaisten ryhmää sekä isoäidin ja isoisän sukunimien ryhmää ja myös tulevien sukupolvien ryhmää vaimon puolelta. Hula-hulan uskotaan olevan siunauksen lähde, ja siksi Hula-hulaa täytyy kunnioittaa.

2 Ole kohtelias ja kiltti tyttärillesi (*Elek marboru*).

Tämä koskee kaikkia naisia (tyttäriä), joilla on sama sukunimi kuin sinulla. *Elek* tarkoittaa kohteliaisuutta ja *Boru* tarkoittaa tytärtä tai pojan vaimon sukunimiryhmään kuuluvaa naista. Traditionaalisesti naisen asema yhteisössä on työn tekemisessä. Jos naisia kohdeltiin hyvin, niin heiltä voitiin pyytää apua esimerkiksi juhlaseremonioiden valmisteluun ja seremonioiden toteuttamiseen. Naiset saattoivat mennä myös auttamaan riisipelloille. Ilman naisia seremonioiden pitäminen ei traditionaalisesti ollut mahdollista.

3 Ole varuillasi niiden ihmisten kanssa, joilla on sama sukunimi kuin sinulla (*Manat mardongan tubu*).

Manat tarkoittaa varovaisuutta ja *Dongan tubu* tarkoittaa ihmisiä, joilla on sama sukunimi kuin sinulla. Samaan sukunimiryhmään kuuluvilla voi olla useita eri sukunimiä, esim. Narasaon-ryhmällä on neljä sukunimeä:

1. Sitorus
2. Butar-butar
3. Sirait
4. Manurung.

Nämä sukunimet perustuvat ikään. Iän mukaan esimerkiksi kirjoittajan sukunimi on Sirait. Se on kolmas nimi neljän sukunimen ryhmässä. Kaikilla sukunimillä on oma kertomus siitä, miten ovat syntyneet ja mikä on nimen merkitys. Kertomus on olemassa hyvin pitkään vaikuttaneesta traditiosta. Batak Toba -kulttuurissa sukunimet ovat lähtöisin oikeista nimistä. Batak Toba -kulttuurissa jokainen nimi muodostaa oman kertomuksen, jossa heimon traditio ja nimien merkitys kulkevat kertomusten tapaan sukupolvelta toiselle. Jokainen kertomus on elävä kertomus, joka muotoutuu sukupolvien aikana yhteiseksi kertomukseksi. (Wikipedia 2017a.)

5 Erilaiset tarinat ja niiden tarkoitukset

Batak Toba -heimolla on paljon erilaisia tarinoita, jotka ovat tärkeitä koska tarinoissa on elämänopetuksia tuleville sukupolville. Jotkut tarinat merkitsevät kulttuurin toimintatapaa, esimerkiksi samansukunimiset henkilöt eivät voi mennä naimisiin toistensa kanssa. Sama sukunimi merkitsee Batak Toba -kulttuurissa sitä, että henkilöt ovat sukulaisia keskenään. Tarinoiden tarkoitus on tuoda esille heimon elämän sisältöjä ja luoda kulttuurisia rakenteita ja tapoja heimoyhteisölle.

5.1 Opetustarinat

Opetustarinat sisältävät heimoyhteisön kulttuurisen perinteen, perhe-elämän, yhteisöllisyyden ja ihmisten välisten suhteiden ohjeet. Heimon alkukantaisia tapoja arvostavat ihmiset kunnioittavat primitiivisiä arvoja, mutta modernia elämää elävät heimon jäsenet eivät välitä niistä, koska ne eivät kiinnosta heitä. Batak Toba -kulttuurissa ei ole ns. guruja, joita pidettäisiin opettajina tai joilta odotettaisiin perinteen ja tapojen siirtämistä sukupolvelta toiselle. Heimoyhteisöissä on henkilöitä, joita arvostetaan ja kuunnellaan ja joiden merkitys esimerkiksi rituaalien ja seremonioiden ohjaajina on hyvin tärkeä.

5.2 Musiikki, tanssit ja vaatetus

Otsikossa mainitut kolme asiaa kuuluvat Batak-heimon kulttuuriin. Musiikki ja tanssi kuuluvat usein yhteen. Tanssia ei voi olla ilman musiikkia, kun taas musiikki voi toimia ilman tanssia. Musiikilla on Batak-heimon kulttuurissa uskonnollinen merkitys. Heimossa ymmärretään, että musiikin voima luo pyhyyttä rituaaliseen seremoniaan. Tämän seremonian välityksellä kutsutaan jumaluutta (Op-pung Mula jadi nabolon) ja edesmenneitten henkiä, joilta pyydetään siunauksen saamista ja pahuuden poistamista. Tämä rituaali kuuluu Batak-heimon perinteeseen kansanuskoon.

Batak-kulttuurissa vaatteilla on symbolinen merkitys kaikissa rituaaleissa. Jokaiseen rituaaliin kuuluu oma vaatetus. Vaatetuksen mukaan Batak-heimon jäsenet

voivat tunnistaa, mistä rituaalista on kysymys. Edellä mainittu liittyy Batak-heimon rituaalisen traditioon. Batak-heimon kulttuurissa on runsaasti jäljellä traditionaalisia piirteitä. Nykyajan rituaaleissa on vahva traditio mukana. Hääjuhlissa nykyajan rituaalit eivät poikkea paljon traditionaalisista rituaaleista. Myös hautausrituaalit ovat nykyisinkin hyvin traditionaaliset. Kristinusko on tuonut omat piirteet hautajaisrituaaleihin, esimerkiksi perheellä ja suvulla on yhteinen hautaustalo, johon vainajien luut kootaan useita vuosia hautajaisten jälkeen. Luiden siirtämiseen haudasta hautaustaloon kuuluu oma rituaali monine sääntöineen, joita täytyy noudattaa. Jos sääntöjä ei noudateta, uskotaan, että siitä seuraa perheelle ja suvulle onnettomuutta.

6 Tarinaesimerkkejä Batak Toba -kulttuurissa

Batak Toba -heimolla on paljon kertomuksia, jotka kulkevat sukupolvelta toiselle. seuraavassa on kaksi esimerkkiä näistä kertomuksista.

6.1 Lake Toban legenda (The legend of Lake Toba)

Tämä tarina kertoo miehestä, joka asuu yksin Lake Toba -järven alueella. Hänen jokapäiväinen työnsä on maanviljelyä ja kalastus. Eräänä päivänä hän menee kalastamaan. Hän kalastaa pitkän aikaa ja huomaa, ettei saa yhtään kalaa. Hän jatkaa kuitenkin kärsivällisesti pyyntiään. Äkkiä hän onnistuu saamaan suuren kalan, iloisena hän vie kalan kotiin ja ajattelee, että hän valmistaa siitä illallisen. Hän vie kalan keittiöön ja jättää kalan pöydälle siksi aikaa kun hän käy peseytymässä. Tämän jälkeen hän palaa keittiöön ja huomaa, että siellä ei ole enää kalaa, vaan kalan tilalla on kaunis nainen. Kalastaja rakastuu tähän naiseen ja menee hänen kanssaan naimisiin, mutta yhdellä ehdolla. Ehtona on, ettei kalastaja saa kertoa kenellekään koskaan, että kala muuttui naiseksi.

Myöhemmin he saavat lapsen. Kerran äiti pyytää tätä lasta viemään isälle ruokaa päivälliseksi isän työpaikalle. Matkan aikana lapsi syö tämän ruuan. Kun lapsi tulee isän luo, isä huomaa, että lapsella ei ole ruokaa. Isä ajattelee, että lapsi on syönyt ruuan. Hän on pettynyt ja sanoo vihaisesti: ”Mikä kalanpoika!”

Lapsi palaa kotiin itkien ja kertoo äidillensä, mitä isä oli sanonut. Äiti on vihainen miehelleen, koska mies on rikkonut lupauksensa olla kertomatta asiaa koskaan. Sen jälkeen äiti pyytää lasta menemään korkealle vuorelle heti. Lapsen noustua vuorelle alkaa rankka vesisade, joka kestää pari päivää yhteen menoon. Vettä tulee niin paljon, että koko alue joutuu tulvan alle. Vedestä syntyy iso järvi, nimittäin Lake Toba -järvi. (Indonesian Folklore.)

6.2 Kertomus-sauva (Tongkat tunggal panaluan).

Sauva tunggal panaluan on osa Batak Toba -heimon taidetta. Se on tunnettua myös muualla maailmassa. Sauva on puuveistos, jolla on maagisia ominaisuuksia. Sauva on uskonnollinen ja rituaaleihin käytetty esine.

Tämä on sauvan syntykertomus (Gobatak.com 2012):

Kauan aikaa sitten Sidogordogorin kylässä Pangururanissa asui aviopari, joka ei ollut saanut lasta seitsemän vuoden yrittämisen jälkeen. Aviomiehen nimi oli Guru Hatahutan ja vaimon nimi oli Nasindak Panaluan. He päättivät rukoilla jumalaa (Ompu Mula Jadi Na Bolon) ja saivat 13 kuukauden odotuksen jälkeen kaksoset (pojan ja tytön). Tämän jälkeen he antoivat seremoniassa (Martutu Aek) nimet molemmille. Tämä oli seremonia, jossa lapsille annettiin nimet. Pojan nimi oli Aji Donda Hatautan ja tytön nimi oli Siboru Tapi Nauasan.

Ajateltiin, että oli mahdollista, että jotain paha tapahtuisi heille myöhemmin, kun he kasvavat aikuisiksi. Siksi kylän johtaja suositteli, että heidät täytyi erottaa toisistaan. Mutta siitä huolimatta vanhemmat eivät toimineet neuvon mukaan eivätkä erottaneet kaksosia.

Päivät, viikot ja vuodet vaihtuivat ja kaksoset kasvoivat aikuisiksi. Vanhemmat eivät tienneet, että kaksosten välille syntyi rakkaus. Kaksoset olivat aina yhdessä ja tekivät kaiken yhdessä. Eräänä päivänä kaksoset lähtivät metsään koiransa

kanssa etsimään polttopuita. Heidän rakkautensa kasvoi suuremmaksi metsän hiljaisuudessa. Rakkaudesta tuli myös fyysinen.

Tämän jälkeen Siboru Tapi Nausan näki Situa manggule -puun hedelmän ja pyysi veljeltään, että he voisivat syödä sen hedelmän. Veli kiipesi puuhun ja otti hedelmän ja söi se. Yhtäkkiä hän ei enää voinutkaan liikkua. Siboru Tapi Nausan kiipesi puuhun ja söi myös hedelmän. Hän liimautui myös pian puuhun, eikä voinut enää liikkua eikä tulla pois puusta. He yrittivät päästä pois puusta, mutta turhaan. Heidän mukana ollut koira huomasi, mitä oli tapahtunut, ja meni kertomaan näkemästään kotiin, kaksosten vanhemmille.

Kaksosten vanhemmat tulivat paikalle poppamiehen (Guru Guta Balian) ja poppamiehen neljän ystävän kanssa. He kaikki yrittivät saada kaksoset pois puusta, mutta hekin liimautuivat puuhun ja kuolivat. Tämän tapahtuman muistoksi on sauvaan veistetty kaikki puuhun liimautuneet henkilöahmot. Sauvaan veistettyjen henkilöiden nimet ovat: Si Aji Donda Hatautan, Siboru Tapi Nauasan, Datu Pulu Panjang Na Uli, Si Parjambulan Namelbuselbus, Guru Mangantar Porang, Si Sanggar Meoleol, Si Upar Manggalele ja Barit Songkar Pangururan.

6.3 Kertomusten tarkoitukset ja opetukset

Kohdassa 6.1 (Lake Toba -järven legenda) ja kohdassa 6.2 (kertomus-sauvan tarkoitus) on molemmissa selvät opetukset, jotka ovat kulkeneet Batak-heimossa sukupolvelta toiselle. Lake Toba -järven legenda tuo esille opetukset kärsivällisyyden merkityksestä ja tärkeydestä ihmisten elämässä. Opetuksen mukaan on myös tärkeää, että on pidettävä lupaukset ja oltava luotettava toisille ihmisille. Kertomuksen opetuksena on myös, että vihan ei saa antaa vaikuttaa niin, että ihminen menettää itsehallintansa.

Kertomussauvaan sisältyvät merkitykset siirtyvät sukupolvelta toiselle siinä olevien opetusten välityksellä. Sauvassa olevat myytit sisältävät ihmisten elämään kuuluvat perusasiat. Nämä perusasiat liittyvät vanhempien kunnioittamiseen ja heidän neuvojensa arvostamiseen. Toinen perusasia on ihmisten välinen suhde,

jolloin samasta perheestä olevien ihmisten täytyy kunnioittaa perheen sisäistä moraalialia. Silloin seksuaalinen suhde perheen jäsenten välillä ei ole mahdollinen. Tämä kertomus opettaa myös kärsivällisyyttä ja sitä, että ei pidä luovuttaa liian helpolla.

7 Koulutuksen vaikutus Batak-kulttuurin muuttumiseen

Batak-kulttuurissa tietojen ja taitojen oppiminen tapahtui aiemmin siten, että edellinen sukupolvi opetti suullisesti seuraavalle sukupolvelle elämässä tarvittavat tiedot ja taidot. Erityistä koulutusta ei ollut. Varsinainen koulutus Batak-kulttuurissa käynnistyi kristittyjen lähetyssaarnaajien työn kautta. Lähetyssaarnaajien tärkeimpänä tehtävänä oli Raamatun tarinoiden opettaminen Batak-heimolle. Samalla oli mahdollisuus opettaa kaikkia muitakin elämälle tärkeitä asioita.

Lähetyssaarnaajat ajattelivat, että Batak-heimon tarvitsi opetukseen sopivia paikkoja opetusta varten. Koulujen perustaminen oli tärkeää kristinuskon opettamisen mahdollistamiseksi. Aluksi lähetyssaarnaajat tai heidän perheidensä jäsenet myös toimivat opettajina.

Kaikki oppilaat opiskelivat samassa tilassa. Samassa ryhmässä oli eri-ikäisiä oppilaita, ja kaikilla Batak-heimon jäsenillä oli vapaus halutessaan tulla kouluun oppimaan. Opettajat kiersivät joka päivä lasten kodeissa tapaamassa heidän vanhempiaan ja kertomassa heille, että heidän lastensa velvollisuutena oli käydä koulua säännöllisesti ja kurinalaisesti. Opettajilla oli tehtävänä mainostaa ja informoida kaikille heimon jäsenille, että koulu on vapaa ja koulun pääsemiseksi ei ole mitään rajoituksia. Ainoastaan oppimiskyky ja oppimishalu ratkaisivat. Koulun opetus loppui, kun oppilaan katsottiin saaneen riittävät tiedot ja taidot. Tästä opettaja teki päätöksen.

Varsinaisesti koulutuksen (kasvatuksen) kehittyminen käynnistyi Batak-alueella (Tanah Batak) vuodesta 1880 alkaen. Silloin Hollannin hallintojärjestelmä antoi luvan saksalaiselle lähetykselle (Rheinische Missions Gesellschaft, RMG) oikeuden työskennellä Batak-alueella.

Alussa alkeiskoulun oppilaat olivat vain poikia tai miehiä. Vasta 1873 tuli ensimmäinen tyttö opiskelemaan alkeiskouluun. Ensimmäinen tytöille ja naisille tarkoitettu koulu perustettiin vuonna 1874. Opettajina koulussa toimivat lähetyssaarnaajien vaimot. Englantilainen nainen, sisar Hester Needham, tuli Batak-alueelle käynnistämään tyttöjen ja naisten koulut. Tämä aloitti tyttöjen ja naisten koulutuksen nopean kehittymisen. Oppilaiden lukumäärä kohosi nopeasti ja koulujen laatu parani. Uusia kouluja perustettiin ja erilaisia opintomahdollisuuksia järjestettiin tytöille ja naisille. Oppilaat olivat kiinnostuneita monista eri aloista. (Siahaan 2011, 174–176.)

Kristillisiä kouluja perustettiin enemmän kuin hallituksen kouluja. Taulukossa 1 on esitetty kristillisten koulujen lukumäärät vuosina 1867–1936. Vastavana aikana hallituksen koulujen lukumäärä vuodesta 1870 vuoteen 1936 nousi 14:sta 159:ään. Opiskelijamäärä nousi samana aikana 63:sta 13.635:een. (Jan. S. Arintonang, Siahaanin 2011, 176 mukaan.)

Taulukko 1. Kristillisten koulujen kehitys 1867–1936 (Siahaan 2011, 176)

Vuosi	Koulujen lukumäärä	Opiskelijoiden lukumäärä
1867	7	120
1870	10	200
1875	15	265
1879	31	837
1880	37	995
1882	57	1.132
1887	63	1.204
1897	172	6.585
1904	298	14.519
1928	443	29.927
1936	585	43.184

8 Terveystenhoito ennen kristinuskon omaksumista

8.1 Parantaminen

Ennen kristinuskon omaksumista Batak-kulttuurissa vaikuttivat poppamiehet. Heihin turvauduttiin silloin, kun tarvittiin apua sairauden parantamiseksi. Poppamiesten harjoittama puoskarointi oli vuosisatojen ajan osa Batak-yhteisöjen elämää, sitä ei voitu erottaa erilleen muusta elämästä. Poppamies oli kunnioitettu ja korkeammassa asemassa kuin kylän johtaja. Poppamiehen uskottiin voivan auttaa yhteisöä monenlaisissa asioissa. Hänen ajateltiin suojelevan yhteisön elämää esimerkiksi valmistamalla lääkkeitä ihmisten hoitamiseksi ja suorittamalla maagisia tekoja ja toimia, mm. ennustamalla ihmisten tulevaisuutta. Syntyneen lapsen vanhemmat tulivat lapsen kanssa poppamiehen luokse kysymään, millainen elämä lapsella tulee olemaan. Kun lapsi oli seitsemän päivän ikäinen, poppamies vei hänet joelle kastettavaksi (martutu aek batak-toba-kielellä). Lapsen kastamisen tarkoituksena oli suojella häntä pahoilta hengiltä.

Martutu aek on vanha bataklainen rituaalinen seremonia, jota käytettiin kun haluttiin esitellä lapsi jumalalle (Ompung mula jadi na bolon). Samalla pyydettiin jumalaa puhdistamaan lapsi. Näin tehtiin ennen kristinuskon omaksumista. Lapsen sairastuessa poppamies tutki hänet selvittääkseen millaiset pahat henget olivat häirinneet häntä.

Poppamies oli henkilö, joka kykeni näkemään ihmisten sielut toisessa maailmassa. Poppamiehellä oli myös kyky ennakoida säitä ja ilmoja, kutsua sadetta, luoda hyvä päivä, esim. poistaa myrskyt. Poppamiehellä oli myös kyky ns. mustaan magiikkaan. Sitä käytettäessä hän saattoi tuhota tai tappaa sellaista, mistä hän ei pitänyt. Tällaisia poppamiehen maagisia sanoja pidettiin viisaina, ja siksi poppamies oli hyvin kunnioitettu Batak-yhteisössä.

Lapsen kasvaessa ja tullessa aikuiseksi poppamies ennusti hänelle sopivan vaimon tai miehen, esim. millainen henkilö on, miltä hän näyttää.

8.2 Kristinuskon vaikutukset terveydenhoitoon

Kristinuskon tullessa Batak-heimon elämään vanhat parannustavat muuttuivat. Poppamies ja hänen vanhat maagiset keinonsa menettivät asemansa, mutta säilyttivät kuitenkin merkityksensä varsinkin syrjäseudulla ja pienissä etäisissä kylissä. Lisäksi kristinuskon tulo toi tullessaan uusia seremoniallisia tapoja.

Martutu aekin traditio muuttui lasten kasteeksi. Kasteen suoritti kristillisen kirkon pappi. (Gobatak.com 2012.)

Bataklainen elämäntapa tähän aikaan oli sairauksille hyvin altis. Esimerkiksi siisteys ja hygienia olivat yhteisössä tuntemattomia. Bataklaiset asuivat korkeassa perinteisessä talossa (kuva 3), jossa alakerrassa olivat kotieläimet ja jonne heitettiin kaikki jätteet. Ympäristö oli epäterveellinen ja altis sairauksien, kuten koleraan, leviämiselle. Bataklaisille kolera oli kummitus (*begu antuk* batak-toba-kielillä). (Siahaan 2011, 186.)

Kuvio 3. Perinteinen Batak-talo (Marlon's ideas 2009)

9 Lopuksi

Opinnäytetyön tarkoituksena on avata Batak-heimokulttuureiden erilaisia perinteitä ja tapoja. Jokaisella heimolla on omat erityiset perinteet ja tavat. Batak-heimokulttuureista suurin on Batak Toba -heimo, joka elää Toba-järven alueella. Heimokulttuureiden erilaisuus voidaan nähdä seremonioissa, kielen intonaatioissa ja vaatetuksessa. Erityisesti eri Batak-kulttuureiden erilaisuus näkyy hääjuhlissa. Batak-kulttuurit ovat säilyneet, koska perinne on kulkenut sukupolvelta toiselle rikkaan tarinaperinteen välityksellä.

Batak-kulttuurissa tarinoilla ja kertomuksilla pyritään uudelle sukupolvelle siirtämään seremoniat, taiteen eri muodot ja jokapäiväiseen elämään liittyvät tiedot ja taidot. Batak-kulttuurit ovat muuttuneet sukupolvelta toiseen, mutta ovat kuitenkin säilyttäneet paljon alkuperäisistä kulttuurisista piirteistään.

Batak-kulttuurin tarinat ja kertomukset voivat olla fiktioita tai myyttejä. Ne syntyivät jokapäiväisen elämän tapahtumien pohjalta. Ne synnyttivät kysymyksiä ja antoivat mahdollisuuden pohtia syitä eri tapahtumille. Uskottiin, että kaikella tapahtuneella oli oma syynsä ja selityksensä. Kaikesta haluttiin myös oppia. On merkittävää, että Batak-kulttuurin tarinat ovat yhteisön yhteisiä tarinoita. Tarinoille ei tässä kulttuurissa ollut erityisiä kertojia. Monet tilanteet ja uskomukset Batak-kulttuurissa liittyvät luontoon ja luonto on siksi usein syynä tarinoiden syntyneeseen.

Tarinat ovat olleet hyvin merkittäviä heimoyhteisöjen säilymisen ja eloonjäämisen näkökulmasta. Batak-heimon yhteinen, sukupolvelta toiselle siirtyvät tarinat perustuvat keskinäiselle kunnioitukselle, kaikkia koskevalle huolenpidolle sekä perheen jäsenten väliselle yhteisymmärrykselle. Tarinat siirtyvät sukupolvelta toiselle suullisesti kertomusten kautta sekä rituaalien ja seremonioiden välityksellä. Tanssilla, laululla ja musiikilla on Batak-kulttuurissa suuri merkitys. Tärkeimpiä

toiselle sukupolvelle siirrettäviä asioita kuvataan kolmijalalla (Batak-kielellä Dalian Na Tolu). Mainitut kolme jalkaa ovat vaimon, hänen perheensä ja sukulaisten kunnioitus, kohteliaisuus ja kiltteys tyttärille sekä varovaisuus sellaisten ihmisten kanssa, joilla on sama sukunimi kuin sinulla. Batak Toba -kulttuurissa on jokaisella nimellä oma kertomus. Heimon traditio ja nimien merkitys kulkevat sukupolvelta toiselle samaan tapaan kuin kertomukset yleensä.

Batak Toba -heimolla on runsaasti erilaisia tarinoita, joissa on elämänopetuksia. Tarinat tuovat esille heimon elämän sisältöjä, sekä luovat ja rakentavat kulttuurisia rakenteita ja tapoja heimoyhteisölle. Opetustarinoissa on ohjeet heimoyhteisön kulttuurisen perinteen siirtämiselle sekä ohjeet perhe-elämälle, yhteisöllisyydelle ja ihmisten välisille suhteille. Heimoyhteisöissä on henkilöitä, joita arvostetaan ja joihin luotetaan. He ovat paitsi tarinoiden kertojia, myös rituaalien ja seremonioiden ohjaajia. Rituaalit perustuvat uskomuksiin ja uskonnollisiin käsityksiin. Jokaiseen elämäntilanteeseen liittyy rituaaleja ja seremonioita. Seremoniat voivat olla uskonnollisia tai pelkästään kulttuurisia. Merkittävimmät seremoniat liittyvät syntymään, aikuistumiseen, avioliittoon ja kuolemaan. Kulttuurisiin kuuluvat hyvinvointiin ja tulevaisuuteen liittyvät rituaalit. Batak Toba -kulttuurissa perinteisillä rituaaleilla ja seremonioilla on suuri arvo ja ne välittyvät sukupolvelta toiselle.

Musiikki, tanssit ja vaatetus kuuluvat tärkeänä asiana Batak-heimonkulttuuriin. Musiikki ja tanssi kuuluvat melkein aina yhteen. Musiikilla on uskonnollinen merkitys, musiikin voima luo pyhyttä rituaaleihin ja seremonioihin. Musiikki on osa seremoniaa, jonka välityksellä jumaluutta ja edesmenneitten henkiä kutsutaan. Niiltä pyydetään siunausta ja pahuuden poistamista. Vaatteilla on Batak-kulttuurissa symbolinen merkitys eri rituaaleissa. Vaatetuksesta Batak-heimon jäsenet tunnistavat, mistä rituaalista on kysymys. Kaikki rituaalit ovat pääasiassa traditioonaalisia, joskin kristinusko on tuonut omat piirteet hautajaisrituaaleihin.

Batak Toba -heimolla on paljon sukupolvelta toiselle siirtyviä kertomuksia. Työssä on kuvattu kaksi esimerkkiä näistä kertomuksista. Ensimmäinen on Lake Toban legenda, joka tuo esille kärsivällisyyden merkityksen ja tärkeyden elämässä sekä korostaa lupauksen pitämistä ja luotettavuutta ihmisten välillä. Tär-

keä opetus on myös, että ihminen ei anna vihan vaikuttaa sillä tavalla, että menettäisi itsehallintansa. Toinen on ns. kertomussauvan (Tongkat tunggal panaluan) opetukseen sisältyvät asiat. Nämä liittyvät vanhempien kunnioittamiseen ja heidän neujensa arvostamiseen sekä ihmisten väliseen suhteeseen jossa samassa perheessä olevat ihmiset kunnioittavat perheen sisäistä moraalia. Kertomussauvan tärkeänä opetuksena on kärsivällisyyden korostaminen. Ihmisen ei pidä luovuttaa liian helpolla.

Batak-tarinat ja rituaalit voivat tarjota materiaalia teatterin käsikirjoituksille. Työpajat muodostavat mahdollisuuden käsikirjoitusten rakentamiseen ja kirjoittamiseen. Rituaalit, seremoniat ja heimon tarinat antavat hyvän pohjan teatterin eri hahmojen keksimiseen. Työpajoja voidaan käyttää eri vaiheessa teatteriprosessin aikana. Batak-kulttuurissa saamani vaikutteet ovat olleet hyödyllisiä ja hedelmällisiä teatteri-ilmaisun opinnoissani.

Lähteet

Kirjat:

Carlson, Marvin, 2004. Esitys ja performanssi. Suom. Riina Maukola. Helsinki. Like.

Sibeth, Achim 1991. The Batak, Peoples of the Island of Sumatra. New York: Thames and Hudson.

Siahaan, Bisuk 2011. Batak. Satu Abad Perjalanan Anak Bangsa. Jakarta: Kempala Foundation.

Internetlähteet:

Arti definisi pengertian 2014. Mengenal Debata Mula Jadi na Bolon. <<http://arti-definisi-pengertian.info/mengenal-debata-mula-jadi-na-bolon/>> (luettu 17.12.2016).

Berbincang tentang sejarah 2013. Sekilas Opera Batak. <<http://fauziramdhanri-tonga.blogspot.fi/2013/03/sekilas-opera-batak.html>> (luettu 20.12.2016).

Gobatak.com 2012. Martutu Aek, Tradisi Pembaptisan Batak Kuno. <<http://www.gobatak.com/martutu-aek-tradisi-pembaptisan-batak-kuno/>> (luettu 7.10.2016).

Indonesian Folklore. The Legend of Lake Toba. <<http://indonesianfolklore.blogspot.fi/2014/09/the-legend-of-lake-toba.html>> (luettu 12.5.2016).

Marlon´s ideas 2009. Pengukuhan Guru Besar Fisip dan Pertanian. <<http://www.prof-marlon.blogspot.com>> (luettu 17.4.2016).

Pomparan Op Sondang. Sejarah BATAK berdasarkan Penelitian Cerita atau Mitos. <<http://lumbanlobu.blogspot.fi/2013/01/sejarah-batak-berdasarkan-penelitian.html>> (luettu 11.12.2015).

Wikipedia 2015. Sigale Gale. <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Sigale_Gale&oldid=674098621> (luettu 7.11.2015).

Wikipedia 2017a. Batak. <https://id.wikipedia.org/wiki/Dalihan_Na_Tolu> (luettu 9.6.2016).

Wikipedia 2017b. Usko. <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Usko>> (luettu 15.10.2016).

Videot:

Gobatak.com 2011. Asal Mula Tungkot Tunggal Panaluan. Directed by Sorimangaraja Sitanggang. <<http://www.gobatak.com/asal-mula-tungkot-tunggal-panaluan/>>